

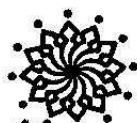
۲۱۷۹۳۵۵

گنجینه تاریخ و فرهنگ
نخ و زیباترین تاریخ

www.ketab.ir

پژوهش و بررسی

شمس الدین سیدان

انجمن آثار و مفاخر فرهنگی

تهران ۱۴۰۰

سرشناسه : سیدان، شمس الدین، ۱۳۱۲ -
عنوان و نام پدیدآور : نگاهی به تاریخ و فرهنگ نهاوند از باستان تا امروز/ پژوهش و بررسی
شمس الدین سیدان؛ ویراستار حماد علیزاده.
مشخصات نشر : تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری : ۸۸۴ ص.: مصور، نقشه، جدول.
فروست : سلسله انتشارات انجمن آثار و مفاخر فرهنگی؛ ۶۹۷.

شابک : 978-964-528-322-1

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

یادداشت : نمایه.

موضوع : نهاوند

موضوع : Nahavand (Iran)

موضوع : نهاوند-- تاریخ

موضوع : Nahvand (Iran)-- History

شناسه افزوده : انجمن آثار و مفاخر فرهنگی

شناسه افزوده : Anjuman-i Asar va Mafakhir-i Farhangi

رده بندی کنگره : ۲۱۲۳DSR

رده بندی دیویی : ۴۳۳۶/۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی : ۷۵۱۵۱۷۶

وضعیت رکورد : فیبا

سلسله انتشارات انجمن آثار و مفاخر فرهنگ

شماره ۷

گهر به نایب فرهنگ و زیباشناسی

● پژوهش و بررسی: شمس‌الدین سیدان	● ناظر فنی چاپ: کیانوش بیرون‌وند
● ویراستار: حماد علیزاده	● لیتوگرافی چاپ و صحافی: فرشویه
● صفحه‌آرا: علی‌اکبر حکیم‌آبادی	● شابک: ۱ - ۳۲۲ - ۵۲۸ - ۹۶۴ - ۹۷۸
● طراح جلد: بامشاد یغمایی	● نوبت چاپ: اول ۱۴۰۰
● قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان	● شمارگان: ۳۰۰ جلد
● همه حقوق چاپ برای ناشر محفوظ است.	

www.ketab.ir

خیابان ولی‌عصر (عج)، پل امیربهادر، خیابان سرلشکر بشیری،
شماره ۷۱، تلفن: ۵۵۳۷۴۵۳۱-۳

دفتر فروش: خیابان انقلاب، بین خیابان دانشگاه و خیابان فخر رازی،
مجمع فرهنگی اداری پارسا، پلاک ۱۲۱۸، طبقه همکف، تلفن: ۶۶۹۷۳۸۵۲

فهرست مطالب

طبیعه	۸
مقدمه مؤلف	سیزده
ای دیار من	پانزده
جایگاه جغرافیایی نهاوند از باستان تا امروز	۱
عجایب نهاوند	۴۱
تشکیلات زمین شناسی	۵۱
ناهمواری ها	۵۹
آب و هوا	۶۹
منابع طبیعی	۸۵
جبال و حدود آن	۱۰۷
نهاوند از دیدگاه جهانگردان خودی و بیگانه	۱۲۵
نام و تاریخ نهاوند	۲۰۷
مراحل ماقبل تاریخ	۲۳۷
زاگرس و ساکنان قدیمی آن	۲۴۳
آثار باستانی گیان	۲۴۹
دهات از میان رفته	۲۸۱
نهاوند در عصر مازاها	۲۸۹
نهاوند در عصر هخامنشیان	۳۰۳

۳۰۷	نهاوند در دوران اسکندر و جانشینان او
۳۵۳	نهاوند در عصر اشکانیان (ارشاکیان)
۳۵۹	نهاوند در عصر ساسانیان
۴۱۳	زبان دری
۴۳۹	شهربانان پیش از اسلام
۴۵۱	حکومت فرمانروایان دوره اسلامی در جبال
۴۷۱	فرمانروایان عصر سامانی
۴۸۵	سلاجقه عراق و وقوع بعضی حوادث در نهاوند
۴۹۳	حمله سپاهیان مغول به شهرهای ایران از جمله نهاوند
۴۹۹	نهاوند در دوران تیموریان
۵۰۹	رخدادهای نهاوند در عصر صفوی
۵۳۱	تأسیس حکومت قاجار
۵۵۹	سایر آثار باستانی
۶۲۱	در جستجوی ریشه‌ها
۶۳۵	سوانح طبیعی
۶۴۷	حوادث سیاسی
۶۶۵	شاخصه‌هایی از زندگی اجتماعی مردم
	بررسی برخی از شاخص‌های جمعیتی شهرستان نهاوند
۸۱۳	طی یک دوره شصت ساله (۱۳۳۵-۱۳۹۵)
۸۲۵	تصاویر
۸۳۷	کتابشناسی
۸۵۱	فهرست اعلام
۸۵۳	نام‌ها
۸۶۱	جای‌ها

طلیعه

مایلم سخن خود در آغاز این طلّیعه و در باب نهاوند را با کلامی از تذکرةالاولیاء عطار نیشابوری و در وصف شیخ ابوالعباس نهاوندی آغاز کنم: «آن محتشم روزگار، آن محترم اخیار، آن کعبه مروت، آن قبله فتوت، آن اساس خردمندی، شیخ ابوالعباس نهاوندی رحمةالله علیه، یگانه عهد و معتبر اصحاب بود و در تمکین قدمی راسخ داشت و در ورع و معرفت شأنی عظیم داشت.» (تذکرةالاولیاء، ذکی ابوالعباس نهاوندی)

عطار در شرح احوالات نهاوندی (که او را از بزرگان عرفان و تصوف و به نقلی از مؤسسان عرفان در قرن‌های چهارم و پنجم شمرده‌اند) روایتی می‌آورد که شاید بتوان از آن، لقب شهر نهاوند را در متون عرفانی دریافت. یعنی لقب دارالسلام را.

روایت عطار چنین است: «نقل است که ترسایی در روم شنیده بود که بمیان مسلمانان اهل فراست بسیار است از برای امتحان از آنجا به جانب دارالسلام روان شد مرقع درپوشید و خود را بر شبیه صوفیان براه آورد و عصا در دست می‌آمد تا به خانقاه شیخ ابوالعباس قصاب درآمد چون پای به خانقاه درآورد شیخ مردی تند بود چون نظرش بر وی افتاد گفت: این بیگانه کیست در کار آشنایان چه کار دارد ترسا گفت: یکی معلوم شد از آنجا بیرون آمد و رو به خانقاه شیخ ابوالعباس نهاوندی نهاد و آنجا نزول کرد معلوم شیخ کردند و هیچ نگفت و او را التفات بسیار نمود چنانکه ترسا را از

آن حُسن خلق او خوش آمد و چهار ماه آنجا بماند که با ایشان وضو می ساخت و نماز می گذارد و بعد از چهار ماه پای افزار در پای کرد تا برود شیخ آهسته درگوش او گفت: که جوانمردی نباشد که بیایی با درویشان نان و نمک خوری و به ایشان صحبت داری و به آخر هم چنانکه آمده بر وی یعنی بیگانه آیی و بیگانه روی آن ترسا در حال مسلمان شد و آنجا مقام کرد و به کار مردانه برآمد تا در آن کار به حدی رسید که چون شیخ وفات کرد اصحاب اتفاق کردند و برجای شیخ بنشانند رحمة الله علیه.» (همان)

چنانچه می بینیم این ترسا برای امتحان اهل فراست و دانایی به جانب دارالسلام روان می شود، در فرض اول دارالسلام عنوان عامی می تواند باشد برای سرزمین اسلامی (و شاید در اصل دارالاسلام بوده) یعنی به قرینه سرزمین روم که در ابتدای روایت آمده، نقطه مقابل آن دارالسلام ذکر شده. اما این ترسا بنا به قرینه ای دیگر در نهاوند فرود آمده زیرا تاریخ روایت می کند نهاوندی سرا و خانقاه خویش را در اواخر عمر در نهاوند بر پا داشته بنابراین می توان در فرضی دیگر دارالسلام را نهاوند دانست. در تاریخ نام شیخ ابوالعباس چنان با نهاوند گره خورده که به قول مؤلف محترم کتاب شیخ ابوالعباس نهاوندی هر کجا سخن از نهاوند است نام شیخ ابوالعباس حضوری ظاهر و بارز دارد هم چون این قول زین العابدین شیروانی، صاحب بستان السیاحه از مورخان قاجار: «شهرکی است خاطریسند از اقلیم چهارم، آبش خوب و هوایش خرم، از بلاد قدیمه عراق عجم و خاکش بهجت توأم است. آن شهر بر بلندی و پستی اتفاق افتاد، لهذا به نظر بیننده بسیار فرخنده و زینده است. سمت جنوبش فی الجمله گشاده و اکثر مشتهیاتش مهیا و آماده است. جبال راسیه بدان شهر قریب و مردمش از متاع مردمی با نصیب، همگی شیعه مذهب و عموماً خوش مشربند. اصحاب فضل و کمال و ارباب وجد و حال از آنجا ظهور نموده اند، من جمله عبدالجبار مبارک از اصحاب امام محمد بن علی الجواد و ابوالعباس از مشایخ عظام، از آنجا بوده اند. اکنون نیز از اهل معارف، آن دیار خالی نیست، مکرر مشاهده شده است که اکثر میوه های سرد سیرش فراوان و

حبوی غلاتش ارزان و در بیشتر خانه‌های آنجا آب روان است. آن شهر به سمت جنوب همدان و مسافت دو مرحله دورهاست.»

***

کتاب پیش‌رو اثر محققانه جناب آقای شمس‌الدین سیدان است که در راستای انجام یکی از اهداف مهم انجمن آثار و مفاخر فرهنگی یعنی شناساندن ایران و اهتمام به ایران‌شناسی، به شرح و بیان تفصیلی یکی از بلاد مهم سرزمین‌مان ایران یعنی منطقه و شهر نهاوند پرداخته است. سیدان در این اثر نه تنها شناسنامه کاملی از جغرافیای نهاوند ارائه داده بلکه تاریخ آن را نیز از چند هزار سال پیش تا به امروز به‌ویژه در دوران پیش از اسلام و نیز به عنوان دروازه ورود اسلام به ایران در قرن اول هجری شرح داده است. ارائه گزارشی از آداب و رسوم، شاخص‌ها و نمادهایی از زندگی اجتماعی نهاوندیان در ۵۰ سال اخیر و نیز نهاوند به روایت جغرافی‌نگاران و جهانگردان از دیگر مباحث این تألیف ارجمند است.

این اثر البته در سال ۱۳۷۹ تحت عنوان دیگر، توسط مؤسسه انتشاراتی آشتی به صورت محدود چاپ شده بود لیکن اینک با ویراستی جدید و اضافات چند به علاقمندان ایران‌شناسی هدیه می‌شود. از جناب سیدان سپاسگزارم و نیز از همکارانم در انجمن آثار و مفاخر فرهنگی که این اثر را به جهان کتاب عرضه داشتند.

حسن بلخاری قهی

استاد دانشگاه تهران

و رئیس انجمن آثار و مفاخر فرهنگی